

MINISTERS VAN STAAT

*Onbekend en bemind;
van podium naar de coulissen?*

EVERT-JAN GOVAERS

Ministers van Staat

Ministers van Staat

*Onbekend en bemind;
van podium naar de coulissen?*

Evert-Jan Govaers

Hilversum
Verloren
2024

Afbeeldingen op het omslag: Voorzijde, Binnenhof: prent uit 1879 met als titel
Gezichten op het Binnenhof in vogelvluchtperspectief; achterzijde,
schets uit 1887 met daarop Minister van Staat J. Heemskerk Azn.

ISBN 9789464551013

© 2024 Evert-Jan Govaers
Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Opmaak en omslagontwerp: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum
No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Woord vooraf	11
1 Inleiding	13
1.1 Aanleiding en onderwerp van het onderzoek	13
1.2 Probleemstelling, deelvragen en plan van behandeling	15
1.3 Gebruikte methoden van onderzoek	16
1.4 Nut en afbakening van het onderzoek	18
2 De Minister van Staat in historisch perspectief	19
2.1 Het ministerschap van Staat: een ambt met Franse wortels	19
2.2 Het jaar 1814: de ‘Minister’ van Staat blijft het departementale hoofd	25
2.3 De Minister van Staat ‘nieuwe stijl’ verschijnt voor het eerst	25
2.4 Instelling van een Kabinetsraad	27
2.5 Minister van Staat, een ambt met gezag	27
2.6 (Goed) voorbeeld doet (goed) volgen: de Franse Ministre d’État	29
2.6.1 Inleiding	29
2.6.2 Positionering van de Ministre d’État in het Franse stelsel	29
2.6.3 Rechten en eisen verbonden aan het ambt en de ontwikkeling die het doormaakte	30
2.7 Speciale opdrachten voor de Minister van Staat	32
2.8 Van Kabinetsraad naar (aanvullend) een ministerraad	32
2.9 Het Reglement van Orde voor de Raad van Ministers van 1842: bijzondere clausule	33
2.10 Periode 1850-heden. De erfenis van Thorbecke: de Minister van Staat verdwijnt uit het geschreven staatsrecht	35
2.11 Samenvatting	36
3 Benoemingen tot Minister van Staat door de tijd heen	37
3.1 Inleiding	37
3.2 Het tijdperk Willem I	38
3.2.1 Inleiding	38
3.2.2 De Grondwet van 1814 en de herziene Grondwet van 1815	39
3.2.3 Start van het koningschap	39
3.2.4 Stijl van regeren en relatie tot de ministers	40

3.2.5	Rol van de adel	41
	1814-1815	41
	1815-1830	42
3.2.6	Benoemingen tot Minister van Staat	42
	1814-1815 <i>Van Hogendorp en De Thiennes hebben de primeur</i>	42
	1815-1830 <i>Een doordachte verdeling tussen Noord en Zuid</i>	42
3.2.7	De benoeming van Van Hogendorp	46
	<i>Het besluit tot benoeming</i>	46
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	47
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem I</i>	47
3.2.8	De benoeming van Röell	50
	<i>Van minister naar Minister van Staat</i>	50
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	51
3.2.9	Cijfers en bespreking	52
3.2.10	Samenvatting	52
3.3	Het tijdperk Willem II	53
3.3.1	Inleiding	53
3.3.2	De weg naar de Grondwet van 1848	54
3.3.3	Start van het koningschap	54
3.3.4	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	55
3.3.5	Rol van de adel	56
3.3.6	Benoemingen tot Minister van Staat	56
3.3.7	De benoeming van Rochussen	57
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem II</i>	57
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	57
3.3.8	De benoeming van Van Hall	58
	<i>Een regelaar met goede contacten</i>	58
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	58
3.3.9	Cijfers en bespreking	59
3.3.10	Samenvatting	59
3.4	Het tijdperk Willem III	60
3.4.1	Inleiding	60
3.4.2	De positie van de koning na de Grondwet van 1848	60
3.4.3	Start van het koningschap; stijl van regeren en relatie tot de ministers	60
3.4.4	Rol van de adel	61
3.4.5	Benoemingen tot Minister van Staat	62
3.4.6	De benoeming van Mackay	62
	<i>Een loyaal 'oliamannetje'</i>	62
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	63
3.4.7	De benoeming van Thorbecke	64
	<i>Onderlinge verstandhouding met Willem III</i>	64
	<i>Een benoeming als 'troostprijs'</i>	65

3.4.8	Cijfers en bespreking	65
3.4.9	Samenvatting	66
3.5	Het tijdperk Wilhelmina	66
3.5.1	Inleiding	66
3.5.2	Start van het koningschap	67
3.5.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	67
3.5.4	Benoemingen tot Minister van Staat	68
3.5.5	Ontslag van een Minister van Staat	69
3.5.6	Rol van de adel	70
3.5.7	De benoeming van Kuyper	70
	<i>Onderlinge verstandhouding met Wilhelmina</i>	70
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	71
3.5.8	De benoeming van Cort van der Linden	71
	<i>Onderlinge verstandhouding met Wilhelmina</i>	71
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	71
3.5.9	Cijfers en bespreking	73
3.5.10	Samenvatting	73
3.6	Het tijdperk Juliana	74
3.6.1	Inleiding	74
3.6.2	Start van het koningschap	74
3.6.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	74
3.6.4	Rol van de adel	75
3.6.5	Benoemingen tot Minister van Staat	75
	<i>De benoeming van Beel</i>	75
	<i>De benoeming van Cals</i>	76
	<i>Een verzoek om advies aan Drees en Oud:</i>	
	<i>een opdracht waarvoor het ministerschap van Staat is bedoeld</i>	77
	<i>De benoeming van Klompé</i>	78
3.6.6	Cijfers en bespreking	78
3.6.7	Samenvatting	79
3.7	Het tijdperk Beatrix	79
3.7.1	Inleiding	79
3.7.2	Start van het koningschap	79
3.7.3	Stijl van regeren en relatie tot de ministers	80
3.7.4	Benoemingen tot Minister van Staat	81
3.7.5	De benoeming van Korthals Altes	82
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	82
3.7.6	De benoeming van Tjeenk Willink	82
	<i>Een benoeming met een bedoeling</i>	83
3.7.7	Cijfers en bespreking	83
3.7.8	Samenvatting	83
3.8	Redenen voor het toekennen van het ministerschap van Staat	84

4 De Minister van Staat in het huidige staatsbestel	85
4.1 Inleiding	85
4.2 De 'profielchets' van de Minister van Staat	85
4.3 Het proces in aanloop naar een benoeming; bepalende (f)actoren	87
4.3.1 Als de spoeling dun(ner) wordt	87
4.3.2 Het staatshoofd en de premier; de geheimen van de Kneuterdijk, Soestdijk en het Noordeinde	87
4.3.3 Op een dag gaat de telefoon	90
4.4 Het geheim van de Trêveszaal	91
4.5 Normatief en constitutioneel kader	91
4.6. Patronen in benoemingen	92
4.7 Een geschenk dat soms uitblijft	94
4.8 Het benoemingsbesluit tot Minister van Staat	95
4.8.1 Formulering van het kb	95
4.8.2 Intrekking van het benoemingsbesluit (inclusief de 'kwestie De Geer')	95
4.9 Activiteiten van de Minister van Staat	97
4.10 De benoeming van Balkenende	98
4.11 De Minister van Staat wacht rustig af en heeft (g)een mening	99
4.12 Faciliteiten	100
4.13 De Minister van Staat in het buitenland	101
4.14 De Minister van Staat in relatie tot de ministeriële verantwoordelijkheid	102
4.15 Grenzen aan het optreden van de Minister van Staat	103
4.16 Vergelijking met het decoratiestelsel	104
4.17 Samenvatting	106
5 De Minister van Staat in andere landen	108
5.1 Betekenis van rechtsvergelijking, methode en wijze van aanpak	108
5.2 Keuze van de landen	109
5.3 België	110
5.3.1 Regeling in de Grondwet en regering?	110
5.3.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	110
5.3.3 Bijzondere facetten	112
5.4 Nieuw-Zeeland	114
5.4.1 Regeling in de Grondwet en regering?	114
5.4.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	114
5.4.3 Bijzondere facetten	115
5.5 Frankrijk	115
5.6 Duitsland	116
5.6.1 Regeling in de Grondwet en regering?	116
5.6.2 Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	116
5.6.3 Bijzondere facetten	117
5.7 Zweden	117

5.7.1	Regeling in de Grondwet en regering?	117
5.7.2	Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	117
5.7.3	Bijzondere facetten	118
5.8	Verenigd Koninkrijk	118
5.8.1	Regeling in de Grondwet en regering?	118
5.8.2	Vergelijkbaarheid met ons ministerschap van Staat?	118
5.8.3	Bijzonder facet: de Privy Council	119
5.9	Vergelijking met Nederland	122
5.10	Samenvatting en slotwoord	123
6	Slotbeschouwing	124
6.1	Inleiding	124
6.2	Minister van Staat, enig in zijn soort	124
6.3	Eretitel, of tóch meer dan dat?	125
6.4	Van ambt naar eretitel	126
6.5	Een erebaan waar mist omheen hangt	128
6.6	De Minister van Staat in rechtsvergelijkend perspectief	129
6.7	Originaliteit en voortbestaan van de Minister van Staat	130
6.8	Uitkomsten van de verkregen data	131
	Summary	133
	Literatuurlijst	137
	Bijlagen	152
A	Lijst van alle Ministers van Staat	152
B	Overzicht van geïnterviewde en benaderde personen	158
C	Het benoemingsbesluit van mr. P.W.A. Cort van der Linden	159
D	Aangeboden treinfaciliteit aan mr. P.W.A. Cort van der Linden	160
E	Publicatie in de <i>Staatscourant</i> van de benoeming van mr. F. Korthals Altes	161
	Persoonsnamenregister	162
	Curriculum vitae	164

Woord vooraf

‘Een leuk maar wel erg specieus onderwerp.’ Dat was de eerste spontane reactie van mijn beoogde promotor toen ik hem in de zomer van 2018 het plan voorlegde om een proefschrift te gaan schrijven over de Minister van Staat. Hij was op vakantie en zou er later op terugkomen. Daarna ging het redelijk voortvarend. Ik zette wat gedachten en voorstellen op papier, kreeg ‘groen licht’ en kon aan de slag. De contacten met prof. dr. W.J.M. (Wim) Voermans – deels niet fysiek vanwege de Covid-19-pandemie – waren altijd inspirerend. Dat karakteriseert zijn persoon. Je kwam er iedere keer van terug met de nodige opmerkingen en suggesties (plus extra werk), maar het smaakte telkens ook naar meer. Ik dank Wim als promotor voor het meedenken, enthousiasmeren en iedere keer samen in gang zetten van het vervolgtraject. Aan de behoefte om intellectueel en wetenschappelijk uitgedaagd te worden is met dit onderzoek zeker tegemoet gekomen, hoe lastig en confronterend dit soms ook was. Maar – om in dit kader een zin uit een nummer van de band Coldplay aan te halen – *Nobody said it was easy*. Wat ik van onze ontmoetingen heb geleerd is dat een promovendus eigenlijk een drone zou moeten hebben die om de zoveel tijd boven de stof kan cirkelen. Met als centrale vraag: wat neem ik nu van een afstand waar aan gebeurtenissen, ontwikkelingen en patronen?

Verder wil ik de leden van de promotiecommissie, prof. mr. G. Boogaard, prof. dr. H. te Velde, prof. mr. J. Uzman en prof. dr. A.E.M. Leijten bedanken voor hun bereidheid zitting te nemen in de commissie en voor de nuttige opmerkingen bij het manuscript.

Graag dank ik ook de mensen die ik voor dit onderzoek heb benaderd. Voor een interview of met specifieke vragen. Zij waren voor mij een belangrijke informatiebron. Daarnaast gaat mijn dank uit naar bibliothecaris Marianne Michielsen van de rechtbank Zeeland-West-Brabant die graag wilde meedenken om aan de literatuur voor mijn onderzoek te komen. En natuurlijk mag mijn sociale kring niet ontbreken. Geregeld werd er geïnformeerd naar de voortgang. Dat was fijn. Daarnaast gaat mijn speciale dank uit naar collega-rechter en paranimf Perkaas Toekoen die als meezeer wilde fungeren. Ik heb zijn aanbod met beide handen aangegrepen. En van feedback wordt een concept alleen maar beter. Mijn kinderen Lonneke en (paranimf) Menno waren mijn handige ‘digitale/online’ handjes. Het meest bedank ik Trix die mij eerst en vooral heeft gesteund door mij thuis al die tijd ongestoord mijn gang te laten gaan. Daarnaast had zij als neutrale toeschouwer spontane en treffende observaties of reacties die ik goed kon gebruiken.

Inleiding

1.1 Aanleiding en onderwerp van het onderzoek

Ons land houdt politici en bestuurders die hun sporen hebben verdiend graag in ere. Zo kennen veel steden of dorpen een Thorbeckelaan, een Abraham Kuypersstraat of een Willem Dreessingel.¹ Staatslieden. Mannen van staat. Politieke achtergrond lijkt daarbij minder van belang. Het gaat meer om de grote betekenis die de persoon in kwestie heeft gehad in bestuurlijk en maatschappelijk opzicht. Een selecte groep wordt, vaak na een actieve loopbaan, op voordracht van de ministerraad door de koning benoemd tot Minister van Staat en in die hoedanigheid benaderd voor het verrichten van bepaalde activiteiten of het uitvoeren van specifieke opdrachten.²

Zo ook in het jaar 2001. Vanaf het moment dat de regering de Tweede Kamer had geïnformeerd over het voorgenomen huwelijk van de Prins van Oranje en Máxima Zorreguieta, vormde de positie en rol van haar vader in de regering van president Videla van Argentinië een onderwerp waar niet omheen kon worden gegaan. Nadat professor Baud in opdracht van de regering onderzoek had gedaan naar de periode van militair bewind en repressie in Argentinië, was het Minister van Staat Van der Stoep die van de regering het verzoek kreeg om de bevindingen van dat onderzoek met Zorreguieta te bespreken. Van der Stoep werd nadrukkelijk meegegeven om Zorreguieta een schets te geven van de gevoelens en opvattingen in de Nederlandse samenleving over de gebeurtenissen in Argentinië in die periode. Van der Stoep voerde op 15 en 16 februari 2001 in New York en op 10 maart 2001 in São Paulo een drietal uitvoerige en intensieve gesprekken met Zorreguieta. Het was minister-president Kok die namens de regering eind maart 2001 de Tweede Kamer informeerde dat Zorreguieta – op basis van het onderzoeksrapport van Baud en de nadere gesprekken met Van der Stoep – tot het inzicht was gekomen dat het beter was dat hij bij de komende huwelijksplechtigheden niet aanwezig zou zijn.³

- 1 Zij voeren de top drie aan van straatnamen die naar een premier zijn vernoemd (met een aantal van respectievelijk 161, 137 en 90 straatnamen dat hun naam draagt). Bron: *Elsevier Weekblad*, 29 februari 2020, nr. 9.
- 2 In dit onderzoek wordt de Minister van Staat met twee hoofdletters aangeduid. Daarbij wordt de schrijfwijze gevolgd die in koninklijke besluiten tot benoeming en op de site van de Rijksoverheid wordt gehanteerd. Daarnaast wordt naar de Minister van Staat verwezen als een 'hij'. De Grondwet wordt met een hoofdletter geschreven (zie onder andere artikel 49).
- 3 Zie onder meer de brief van de minister-president aan de Voorzitter van de Tweede Kamer van 30 maart 2001, *Kamerstukken* II 2000/01, 27662, 1 (Kamerbrief).

Van der Stoel had als Minister van Staat, met zijn ervaring van onder andere minister van Buitenlandse Zaken en diplomaat, met deze missie een prestatie van formaat afgeleverd. Het was (toen nog) Koningin Beatrix die hem in een persoonlijke brief daarvoor bedankte en hem roemde om zijn 'grote inspanningen, geduld en tact'.⁴ Een confrontatie van meningsvorming rondom het Nederlandse vorstenhuis was, dankzij de verrichtingen van Van der Stoel, uitgebleven.⁵

De benoemingen tot Minister van Staat komen maar eens in de zoveel jaren voorbij en wat betreft hun aantal hebben zij een tamelijk exclusief karakter.⁶ In 2018 werden de oud-ministers Dekker, Sorgdrager en De Hoop Scheffer benoemd tot Minister van Staat.⁷ Het bleek in dit kader een 'rijk' jaar te zijn, want net voor de jaarwisseling werd ook oud-minister en tot voor kort vice-president van de Raad van State Donner door de ministerraad voorgedragen voor benoeming tot Minister van Staat.⁸ Dit roept de vraag op of alleen voormalige ministers als titularissen⁹ in aanmerking (kunnen) komen. Dit blijkt niet het geval te zijn, zoals verder uit dit onderzoek zal blijken.

Niet alleen de benoemingen hebben een terugkerend karakter. Dit geldt ook voor de commentaren daarover in de media. Vaak bevatten deze berichten ook de vraag wat het ministerschap van Staat eigenlijk inhoudt. Over dit laatste blijkt weinig tot niets bekend te zijn, waardoor de inhoud van dit specifieke ministerschap alleen maar raadselachtiger wordt. Zo stipt De Bruyne aan wie toch die ministers zijn die nooit in de Tweede Kamer verschijnen om daar verantwoording af te leggen, niet de scepter zwaaien over een omvangrijk leger ambtenaren en evenmin de beschikking hebben over een gereed staande dienstauto,¹⁰ terwijl ze zich wel permanent – en over de verschillende kabinetten heen – minister mogen noemen. Koppen als een 'mysterieuze erebaan' verschijnen in de krant, evenals woorden als 'schimmig', een 'gesloten circuit' en benoemingen die worden 'bedisseld'.¹¹ Ook wordt gesproken over een 'erebaan waarop niemand recht heeft', een 'zweem van geheimzinnigheid' waarmee de Minister van Staat is omgeven en wordt niet alleen of zozeer geschreven over hen die wél zijn benoemd maar ook over oud-politici die het ministerschap van Staat, soms tot grote teleurstelling, zijn misgelopen.¹²

Zeker nu er uit officiële bronnen weinig over deze toch wel begeerde 'Haagse geste' bekend is, is het van belang om de Minister van Staat nader te onderzoeken. Per slot van rekening loopt deze staatkundige 'figuur' al meer dan tweehonderd jaar als een rode

4 Bleich 2018, p. 415.

5 Bleich 2018, p. 428.

6 Voor de volledigheid wordt nog vermeld dat dit onderzoek zich toespitst op (benoemingen tot Minister van Staat in) Nederland. Het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden blijft hier buiten beschouwing.

7 Zij werden benoemd op 22 juni 2018.

8 Het jaar 2018 was aan de andere kant ook een jaar met een zwarte rand door het overlijden van de Ministers van Staat Lubbers en Kok.

9 Deze term is ontleend aan Dölle, zie Dölle 2014, p. 104.

10 Zie het *Reformatoerisch Dagblad* van 10 april 1987.

11 Zie de *Volkskrant* van 27 juni 2018.

12 Zie de *Volkskrant* van 30 mei 2017. Zo zijn de oud-premiers De Jong en Van Agt na hun politieke carrière *niet* benoemd tot Minister van Staat. Zie ook *NRC Handelsblad* van 19 oktober 2011.

draad door ons staatsbestel terwijl we nauwelijks iets van dit specifieke ministerschap weten.¹³ Ook intrigeert aan de ene kant de omstandigheid dat er voor het verkrijgen van deze titel geen advertentie in de krant verschijnt, er evenmin een sollicitatieprocedure wordt opengesteld en ook een profielschets ontbreekt.¹⁴ Dit terwijl aan de andere kant de Minister van Staat een begrip is en aanzien heeft.¹⁵ Bij wijze van hypothese wordt de stelling opgeworpen dat het ministerschap van Staat dan toch meer moet behelzen dan uitsluitend en alleen een (ere)titel.

1.2 Probleemstelling, deelvragen en plan van behandeling

Dit onderzoek is er op gericht inzicht te geven in het ministerschap van Staat, zowel historisch als politiek-juridisch. Daarom begint dit onderzoek bij het verleden. Uit het tweede hoofdstuk volgt dat de Minister van Staat in de historie – vanaf 1806¹⁶ en gedurende een vrij korte periode – een andere functie had dan nu het geval is. Via de benoemingen tot Minister van Staat per staatshoofd komen we uit bij het vierde hoofdstuk waarin de Minister van Staat, zoals we die nu kennen, in al zijn facetten wordt onderzocht.

Om te komen tot een zo compleet mogelijke analyse van de Minister van Staat luidt de probleemstelling:

Welke *ontwikkeling* heeft het ministerschap van Staat doorgemaakt, welke *betekenis* heeft de Minister van Staat gehad in juridische en politieke zin en *wat* kan worden gezegd over het huidige ministerschap van Staat, zowel in Nederland als in diverse andere landen?

Voor de beantwoording van de probleemstelling zijn diverse ondersteunende deelvragen geformuleerd.

Het ministerschap van Staat kent een voorgeschiedenis die – in ons land – begint rond het jaar 1806. Wat voor een soort ‘figuur’ was de Minister van Staat toen? Hoe valt het ambt in die periode te typeren? Wat was zijn rol in het staatsbestel? En wie bekleedde het ministerschap van Staat als eerste? En hoe origineel is ‘de Minister van Staat’ eigenlijk? Is het een Nederlandse ‘vondst’ of hebben we dit ministerschap misschien ‘afgekeken’ van een ander land? Welke weg heeft het ministerschap van Staat doorlopen binnen het (on)geschreven staatsrecht? Deze vragen staan centraal in het tweede hoofdstuk dat zich richt op het *ontstaan* en de *ontwikkeling* van de Minister van Staat.

In het derde hoofdstuk worden benoemingen tot Minister van Staat telkens uitgesplitst naar staatshoofd. Van koning Willem I in 1813 tot uiteindelijk koning Willem-

13 In dit kader wordt ook verwezen naar de eerste zin van de ondertitel van dit onderzoek.

14 Zie ook het commentaar in *de Volkskrant* van 14 oktober 2022 over de benoeming van Balkenende.

15 Ter illustratie: in geval van overlijden staat in rouwadvertenties in kranten onder de naam van de overledene steevast en gecentreerd: Minister van Staat, zoals bij Van Kemenade, overleden op 19 februari 2020.

16 Vanwege deze oorsprong zullen hier en daar ook woorden en zinnen in oud-Nederlands worden aangehaald.

Benoemingen tot Minister van Staat komen maar eens in de zoveel jaren voorbij en zij hebben een tamelijk exclusief karakter. Wie komen er voor in aanmerking en wat doet zo'n minister eigenlijk? Dat er weinig bekend is over deze toch wel begeerde 'Haagse geste', zeker vanuit officiële bronnen, blijkt uit koppen in het nieuws als 'mysterieuze erebaan' en 'gesloten circuit'.

Tot op heden is naar de benoemingen tot en de rol van Ministers van Staat nog geen samenhangend wetenschappelijk onderzoek gedaan, terwijl deze staatkundige 'figuur' al meer dan tweehonderd jaar als een rode draad door ons staatsbestel loopt. In deze studie bekijkt Evert-Jan Govaers de Minister van Staat vanuit zowel constitutioneel-historisch als rechtswetenschappelijk perspectief. Welke ontwikkeling heeft het ministerschap van Staat doorgemaakt, wat behelst het ministerschap op dit moment feitelijk en hoe origineel is de Minister van Staat, ook vergeleken met andere landen?

Wat bovenal blijkt is dat de verschillende staatshoofden, van Willem I tot en met Beatrix, ieder op hun eigen manier omgingen met benoemingen tot Minister van Staat en soms ook een doel hadden met de benoemingen.

Deze studie wil inzicht verschaffen in een nogal eens als vaag en schimmig aangeduid ministerschap. Maar dat het ministerschap van Staat meer behelst dan alleen een (ere)titel en de rol die deze ministers als zodanig hebben gespeeld, blijkt uit illustere voorgangers als Van Hogendorp, Thorbecke en Van der Stoep.

Evert-Jan Govaers (1970) heeft deze studie verricht als buitenpromovendus aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. In het dagelijks leven is hij als senior rechter werkzaam in de rechtbank Zeeland-West-Brabant.

